

Ιστορία του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού

1. Σύσταση του Υπουργείου

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών συστάθηκε με αυτή την ονομασία το 1971 με το Ν.Α. 957/1971 (ΦΕΚ166/Α/25-8-1971) και έδρα την οδό Αριστείδου 14.

Από το 1994, το Υπουργείο Πολιτισμού εδρεύει στην οδό Μπουμπουλίνας 20-22.

1.1. Φορείς Πολιτισμού πριν την ίδρυση του Υπουργείου Πολιτισμού

Έως την ίδρυση του Υπουργείου υπήρξαν οργανισμοί, που είχαν ήδη αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτιστική ζωή της χώρας από τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες.

Σημαντικός θεωρείται αρχικά ο ρόλος της *Στέγης Καλών Τεχνών και Γραμμάτων*, που ιδρύθηκε το 1938 με τον Α.Ν. 1215/1938 (ΦΕΚ Α'175), ως ΝΠΔΔ υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και είχε ως σκοπό την προαγωγή των ελληνικών γραμμάτων και της ελληνικής τέχνης.

Άλλοι οργανισμοί που υπηρέτησαν και καλλιέργησαν συστηματικά τις επιμέρους τέχνες ήταν το *Ωδείο Αθηνών* (1871), η *Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλ. Σούτζου* (1900), το *Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης* (1914), το *Εθνικό Θέατρο* (1930), η *Μόνιμη Επιτροπή Διεθνούς Καλλιτεχνικής Εκθέσεως Βενετίας* (1937), η *Εθνική Λυρική Σκηνή* (1939), το *Επιμελητήριο Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος* (1944), το *Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος* (1961), η *Ταινιοθήκη της Ελλάδος* (1963), κ.ά. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετοί φορείς συστάθηκαν αρχικά με ιδιωτική πρωτοβουλία, αλλά σταδιακά περιήλθαν στο Δημόσιο, είτε ως ΝΠΔΔ είτε ως ΝΠΙΔ.

Εικ. 1. Το κεντρικό κτήριο του Εθνικού Θεάτρου, στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου, στην Αθήνα, δημιουργήμα του Er. Ziller

1.2. Αρμοδιότητες και Διάρθρωση του Υπουργείου Πολιτισμού

Στο νεοσύστατο Υπουργείο περιήλθαν τα επιστημονικά-ερευνητικά κέντρα Δημόκριτος, το Ινστιτούτο Ωκεανογραφικών και Αλιευτικών Ερευνών (Ι.ΩΚ.Α.Ε), το Εθνικό Ίδρυμα Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (Ε.Θ.Ι.Γ.Μ.Ε), το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Ε.Κ.Ε), τα οποία έως τότε υπάγονταν απευθείας στον Πρωθυπουργό, ενώ από το Υπουργείο Εσωτερικών μεταφέρθηκαν τα Ιστορικά Αρχεία του Κράτους.

Τον κορμό του νεοσύστατου Υπουργείου το 1971 αποτέλεσαν α) η Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικών Υποθέσεων ως μετεξέλιξη της Διεύθυνσης Γραμμάτων και Τεχνών και β) η Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεων, οι οποίες μεταφέρθηκαν από το καταργηθέν Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως.

Από το 1971 έως το 1977 το Υπουργείο Πολιτισμού λειτουργούσε χωρίς Οργανισμό και εφαρμόζονταν κατά περίπτωση οι παλαιές, προ του 1971, διατάξεις. Ο πρώτος Οργανισμός τέθηκε σε εφαρμογή το 1977, με το ΠΔ 941/1977 <<περί Οργανισμού του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών>> (ΦΕΚ 320/Α/17-10-1977). Ο Οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού τροποποιήθηκε, το 2003, το 2014 και το 2018 με αντίστοιχα Προεδρικά Διατάγματα (ΠΔ 191/13-06-2003, ΠΔ 104/28-08-2014, ΠΔ 4/22-01-2018).

Το 1985, με τον Ν. 1558/1985 τα Επιστημονικά-Ερευνητικά Ιδρύματα περιήλθαν στο τότε Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας και ως εκ τούτου το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών μετονομάστηκε σε **Υπουργείο Πολιτισμού** με αρμοδιότητες την Πολιτιστική Κληρονομιά και την ανάπτυξη των Τεχνών. Επιπλέον είχε υπό την εποπτεία του τις Γενικές Γραμματείες Απόδημου Ελληνισμού, Νέας Γενιάς, Λαϊκής Επιμόρφωσης και Αθλητισμού. Οι βιβλιοθήκες, συμπεριλαμβανομένης της Εθνικής Βιβλιοθήκης, τα ιστορικά αρχεία και τα αρχεία του Κράτους μεταφέρθηκαν στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Κατά την περίοδο από το 2009 και εξής στο **Υπουργείο Πολιτισμού** σημειώνονται αλλεπάλληλες αλλαγές που αφορούν στις αρμοδιότητές του και στην ονομασία του, είτε με την ενσωμάτωση του Τουρισμού ή του Αθλητισμού είτε με τη συγχώνευσή του με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.

2. Σύγχρονος Πολιτισμός – Καλλιτεχνική Δημιουργία

2.1. Οργανωτική Δομή

Μέσω της λειτουργίας της Γενικής Διεύθυνσης Πολιτιστικής Ανάπτυξης και των υπαγόμενων σε αυτή αρμόδιων Υπηρεσιών για τα Γράμματα, τις Καλές Τέχνες και τον Λαϊκό Πολιτισμό, υπήρξε εξ αρχής, μέριμνα, για την ενίσχυση των Ελλήνων λογοτεχνών και καλλιτεχνών, την εν γένει ανάπτυξη της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, την προαγωγή της μέσω της διοργάνωσης πολιτιστικών εκδηλώσεων και της συμμετοχής της σε διεθνείς θεσμούς.

Επίσης υπήρξε μέριμνα και εποπτεία για το Εθνικό Θέατρο, την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, την Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης, την Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων, το Ίδρυμα των Αρχαίων Ταινιών Ελλάδος (Ταινιοθήκη).

Επιπροσθέτως, παραχωρήθηκε στις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού η αρμοδιότητα για τη χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας δραματικών και μελοδραματικών σχολών, σχολών κινηματογράφου και τηλεόρασης, σχολών εικαστικών τεχνών, ωδείων και μουσικών σχολών, καθώς και σχολών χορού. Παράλληλα, ενισχύθηκαν οι λαογραφικές έρευνες, τα κέντρα έρευνας βυζαντινής και δημοτικής μουσικής, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας. Μέσω των οικείων διατάξεων του Οργανισμού του 1977, το σύνολο σχεδόν των πολιτιστικών ιδρυμάτων και σωματείων της χώρας τέθηκε υπό την εποπτεία του Υπουργείου, με την έννοια της ενίσχυσης – επιχορήγησης και όχι του ελέγχου της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Με το **ΠΔ 191/2003 (ΦΕΚ Α'146)** και την εκ νέου διάρθρωση του Οργανισμού του Υπουργείου, συστάθηκε η *Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού*, η οποία απαρτίστηκε από έξι θεματικές Διευθύνσεις (Γραμμάτων, Θεάτρου και Χορού, Μουσικής, Εικαστικών Τεχνών, Κινηματογράφου και Οπτικοακουστικών Μέσων και Πολιτιστικών Δράσεων). Η τελευταία ανέλαβε μέρος των αρμοδιοτήτων των προγενέστερων Διευθύνσεων Πολιτιστικών Εκδηλώσεων και Πολιτιστικής Κινήσεως, καθώς και τη διαχείριση της Επικράτειας Πολιτισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι με τη νέα διάρθρωση αναγνωρίστηκε ως αυτόνομη καλλιτεχνική έκφραση η φωτογραφία, καθώς δημιουργήθηκε Τμήμα Φωτογραφίας στην τότε Δ/ση Εικαστικών Τεχνών, ενώ το Δίκτυο Δημοτικών Κινηματογράφων συμπεριλήφθηκε στις αρμοδιότητες της τότε Δ/σης Κινηματογράφου και Οπτικοακουστικών Μέσων.

Με την εφαρμογή του **ΠΔ 104/28-8-2014 (ΦΕΚ Α'171)** “Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού” η Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού αποτελείται πλέον από τέσσερις οργανικές μονάδες, την Διεύθυνση Ανάπτυξης και Σύγχρονης Δημιουργίας, την Διεύθυνση Εφαρμογής Πολιτιστικής Πολιτικής, την Διεύθυνση Εποπτείας και Δράσεων και την Διεύθυνση Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με το **Π.Α. 4/22-01-2018 (ΦΕΚ Α' 7)**, “Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού”, δημιουργείται Ειδική/ Τομεακή Γραμματεία Σύγχρονου Πολιτισμού, στην οποία υπάγεται πλέον η Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού και οι

υπαγόμενες σε αυτήν, έξι (6) διευθύνσεις: Ανάπτυξης Σύγχρονης Δημιουργίας - Παραστατικών Τεχνών και Κινηματογράφου – Γραμμάτων - Εικαστικών, Αρχιτεκτονικής, Φωτογραφίας και Μουσείων Σύγχρονου Πολιτισμού – Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης – Πολιτιστικών Δράσεων και Εποπτείας.

2.2. Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα

Με την εγκύκλιο 27596/20-5/1983, το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών ιδρύει, το πρώτο επίσημο περιφερειακό θεατρικό δίκτυο (ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.) που αφορούσε τον ευρύτερο δυνατό θεατρικό πολυκεντρισμό με στόχο τις πόλεις της περιφέρειας και φορείς τους Δήμους ή τις ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων και τη στήριξη και επιχορήγηση του Υπουργείου. Στα αρχικά σχέδια ήταν η δημιουργία ενός πυρήνα πέντε ή έξι ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. με γεωγραφικά κριτήρια και στη συνέχεια η επέκταση του θεσμού στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο. Σήμερα λειτουργούν 13 ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ σε όλη την επικράτεια.

2.3. Ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης.

ΑΘΗΝΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 1985

Εικ. 2. Το λογότυπο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας ΑΘΗΝΑ1985

Το 1985, έπειτα από πρόταση της Υπουργού Πολιτισμού, Μελίνας Μερκούρη, καθιερώθηκε από το Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, με πρώτη πρωτεύουσα την Αθήνα, με σκοπό να προβληθεί η ιδιαίτερη πολιτιστική φυσιογνωμία κάθε λαού και οι κοινές πτυχές της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας. Ως ευρωπαϊκές πολιτιστικές πρωτεύουσες έχουν επίσης ανακηρυχθεί η Θεσσαλονίκη το 1997, η Πάτρα το 2006 και προσφάτως η Ελευσίνα, για το έτος 2021.

2.4. Πολιτιστικά Δίκτυα

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 αρχίζουν να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται προγράμματα – δίκτυα του Υπουργείου, που αποσκοπούν στην ενίσχυση, ανάπτυξη, προώθηση και διάδοση του σύγχρονου πολιτισμού στην Περιφέρεια. Μεταξύ αυτών, το *Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων*, το *Δίκτυο Δημοτικών Κινηματογράφων*, το *Δίκτυο Δημοτικών Εικαστικών Εργαστηρίων* κ.ά. Τα δίκτυα αυτά αποτέλεσαν ένα κέλυφος για θεσμούς και οργανισμούς που ήδη υπήρχαν σε τοπικό επίπεδο.

2.5. Κινηματογράφος

Το 1980, με τον Ν. 1075/1980 (ΦΕΚ Α΄218) προβλέφθηκε, μεταξύ άλλων, η μεταφορά των αρμοδιοτήτων επί της κινηματογραφίας στο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών από το τότε Υπουργείο Βιομηχανίας και Ενέργειας. Έξι χρόνια αργότερα, με τον Ν. 1597/1986 (ΦΕΚ Α΄68), το κινηματογραφικό έργο αντιμετωπίζεται ως πολιτιστικό προϊόν και διασφαλίζεται η συνολική ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας σε μόνιμη βάση. Με τον ίδιο νόμο, το *Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου* γίνεται Ανώνυμη Εταιρεία του Δημοσίου, που εποπτεύεται και επιχορηγείται από το Υπουργείο και ανάγεται σε έναν από τους κυριότερους μοχλούς άσκησης της κινηματογραφικής πολιτικής.

Εικ. 3. Εξωτερική άποψη του Θεάτρου ΟΛΥΜΠΙΟΝ- έδρα του ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

2.6. Πνευματική Δημιουργία – Νομοθετικές παρεμβάσεις

Σημαντική θεωρείται η συμβολή του Υπουργείου στην προστασία των πνευματικών δημιουργών με την ψήφιση του νομοθετικού πλαισίου περί πνευματικής ιδιοκτησίας και την ίδρυση του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ) ως ΝΠΙΔ που εποπτεύεται από το Υπουργείο, βάσει του Ν. 2121/1993 (ΦΕΚ Α΄25).

Με τον Ν. 2273/1994 (ΦΕΚ Α΄233), ιδρύθηκε το ΝΠΙΔ Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ.), με σκοπό την εφαρμογή της εθνικής πολιτικής για την προώθηση του βιβλίου.

Το 1997, με την ψήφιση του ν. 2557 (ΦΕΚ Α΄271) «Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης», θεσμοθετήθηκαν θέματα διοίκησης και λειτουργίας των υπηρεσιών και των φορέων του Υπουργείου και διατυπώθηκε ένα περιεκτικό πλαίσιο για

ό,τι αφορούσε τις πολιτικές που ήδη εφαρμόζονταν για το βιβλίο, τα εικαστικά, το θέατρο, τον χορό, τον κινηματογράφο, τη μουσική. Ανάμεσα στις διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου ξεχωρίζει η ίδρυση του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης και του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, ως εποπτευόμενων ΝΠΙΔ, καθώς και η λειτουργία του Μουσείου Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης, ως ιδιαίτερου τμήματος του ΚΜΣΤ. Με τον ίδιο νόμο καταργήθηκε η Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων, καθώς με την εμφάνιση ειδικών φορέων (όπως το ΕΚΕΒΙ, ο Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών κ.ά.), καλύφθηκε το μεγαλύτερο μέρος του πεδίου δράσης της.

Με το Ν. 4481/2017 (ΦΕΚ 100/Α/2017) *Συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, χορήγηση πολυεδαφικών αδειών για επιγραμμaticές χρήσεις μουσικών έργων και άλλα θέματα αρμοδιότητας Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού*, θεσπίστηκαν νέοι όροι λειτουργίας των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης των πνευματικών δικαιωμάτων με σκοπό την καλύτερη και με μεγαλύτερη διαφάνεια προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, προς όφελος των δημιουργών, των δικαιούχων, των χρηστών και γενικότερα του δημοσίου συμφέροντος.

3. Πολιτιστική Κληρονομιά - Αρχαιότητες και Αρχαιολογική Υπηρεσία

Η μέριμνα για την προστασία των αρχαιοτήτων της Ελλάδας εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Αγώνα του 1821, πριν ακόμα συσταθεί το Ελληνικό Κράτος. Πρώτος ο Αδαμάντιος Κοραής σε υπόμνημά του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και στην Ιερά Σύνοδο θέτει τους όρους για να σταματήσει η διαρπαγή των χειρογράφων της Πάτμου και των άλλων νησιών καθώς και η λεηλασία των αρχαιοτήτων από τους αρχαιολάτρες του 18ου και 19ου αιώνα. Παράλληλα ιδρύεται η Φιλόμουσος Εταιρεία με σκοπό την προστασία των αρχαίων, ενώ το 1825 ο Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας) ως Υπουργός Εσωτερικών της Προσωρινής Διοίκησης εκδίδει διάταγμα για την περισυλλογή των αρχαίων και τη φύλαξή τους στα σχολεία.

3.1. Από την Ίδρυση του Ελληνικού Κράτους μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Νομοθετικές Παρεμβάσεις - Ίδρυση Μουσείων και πρώτες αναστηλώσεις

Μετά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους το 1828, η Αρχαιολογική Υπηρεσία άρχισε να σχηματίζεται επί Ιωάννη Καποδίστρια, όταν ιδρύθηκε το 1829 το «*Εθνικόν Μουσείον Αιγίνης*» με διευθυντή τον φιλόλογο και πολιτικό Ανδρέα Μουστοξύδη. Από τα πρώτα έργα του Μουστοξύδη ήταν η σύνταξη αρχαιολογικού νόμου, υπό τη μορφή εγκυκλίου, στα οκτώ άρθρα του οποίου υπήρχαν σημαντικές διατάξεις για την προστασία των αρχαιοτήτων. Τα χρόνια αυτά γίνεται σημαντική προσπάθεια για τη συγκέντρωση και καταγραφή των διάσπαρτων αρχαίων, για να μη γίνεται η λαθραία εξαγωγή τους.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, οι προσπάθειες σταμάτησαν και μόλις το 1833, κατά την οθωνική περίοδο, στο ιδρυτικό Διάταγμα επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως συστήνεται η **Γραμματεία των Εκκλησιαστικών**, στις αρμοδιότητες της οποίας αναφέρονται η συντήρηση και προστασία των αρχαιοτήτων, ώστε να μην εξάγονται από το Κράτος. Την ίδια περίοδο οργανώνεται η Αρχαιολογική Υπηρεσία στο Υπουργείο Παιδείας με υπουργό τον Σπ. Τρικούπη και διορίζεται ως Έφορος των αρχαιοτήτων όλης της Ελλάδος ο Βαυαρός αρχιτέκτων Adolf Weissenburg και υποέφοροι ο Κυριακός Πιττάκης στη Στερεά Ελλάδα, ο Ιωάννης Κοκκώνης στα νησιά του Αιγαίου και ο Ludwig Ross στην Πελοπόννησο.

Το 1834 δημοσιεύτηκε το πρώτο νομοθετικό κείμενο, «Περί των επιστημονικών και τεχνολογικών συλλογών, περί ανακαλύψεως και διατηρήσεως των αρχαιοτήτων και της χρήσεως αυτών», το οποίο προέβλεπε στο άρθρο 61, ότι όλες οι αρχαιότητες εντός Ελλάδος, ως έργα των προγόνων του ελληνικού λαού, θεωρούνται ως εθνικό κτήμα όλων των Ελλήνων. Ο ίδιος νόμος, που βασίστηκε ουσιαστικά στη νομοθεσία

που ίσχυε στην Ιταλία για τις αρχαιότητες της Ρώμης, προέβλεπε επίσης τον διορισμό Γενικού Εφόρου και Εφόρων για κάθε συλλογή.

Το 1834, μετά από μία σύντομη θητεία του Ludwig Ross ως Εφόρου Αρχαιοτήτων με πλούσια επιστημονική δραστηριότητα, ανέλαβε ο **Κυριακός Πιττάκης**, ο οποίος διοίκησε την Υπηρεσία, αρχικά ως Έφορος του Κεντρικού Μουσείου και αργότερα ως Γενικός Έφορος Αρχαιοτήτων, με σημαντικό έργο στη διάσωση των αρχαιοτήτων, κυρίως της Αθήνας με τη δημιουργία συλλογών στην Ακρόπολη, στο Θησείο, στη Βιβλιοθήκη του Αδριανού, στα γραφεία της Γενικής Εφορείας και στον Πύργο των Ανέμων. Το όνομά του συνδέθηκε με τη σύνταξη και έκδοση της πρώτης περιόδου της Αρχαιολογικής Εφημερίδος (1837-1860), ενώ το 1837 ιδρύεται η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, η οποία είχε ως σκοπό την ανεύρεση, την αναστήλωση και τη μελέτη των αρχαίων.

Μετά το θάνατο του Κ. Πιττάκη, Γενικός Έφορος Αρχαιοτήτων ανέλαβε ο **Παναγιώτης Ευστρατιάδης** έως το 1884, στα χρόνια διοίκησης του οποίου ιδρύθηκε το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και το Μουσείο Ακροπόλεως. Στο αξίωμα αυτό ακολούθησε για μικρό χρονικό διάστημα ο **Παναγιώτης Σταματάκης**, με πλούσιο ανασκαφικό έργο, κυρίως στη Βοιωτία και Λακωνία, ο οποίος ασχολήθηκε και με την ίδρυση σημαντικών Μουσείων και αρχαιολογικών συλλογών.

Εικ. 4. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο κατά την περίοδο της ίδρυσής του.

Μετά τον θάνατο του Σταματάκη, Προϊστάμενος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας διορίστηκε το 1885 ο **Παναγιώτης Καββαδίας** έως το 1909. Την περίοδο της θητείας του φρόντισε να δημοσιευθούν πλήθος νόμων, αποφάσεων και εγκυκλίων συμβάλλοντας στην οργάνωση και διαμόρφωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, η οποία αποτελούνταν πλέον από έντεκα αρχαιολογικές περιφέρειες. Ένθετος οπαδός της αναστήλωσης των μνημείων ενθάρρυνε πλήθος αναστηλωτικών επεμβάσεων (Παρθενώνας, πύργος της Νίκης, μνημείο Φιλοπάπου κ.ά) και συνέστησε διεπιστημονικές επιτροπές με αρχαιολόγους και μηχανικούς για την αντιμετώπιση του θέματος των αναστηλώσεων.

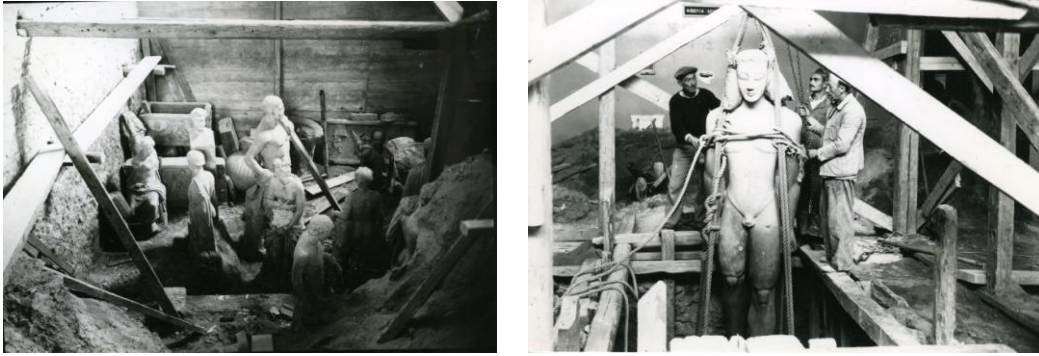

Εικ. 5-6. Ανασκαφές Ακροπόλεως 1885-1890

Το σημαντικότερο νομοθετικό του έργο ήταν ο Ν. 2646 του 1899 που αφορούσε κυρίως θέματα της κυριότητας των αρχαίων και ο Ν. 3721 του 1910 «Περί Οργάνωσης της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου των **Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδείσεως**» στις διατάξεις του οποίου προβλεπόταν η δημιουργία **Γραφείου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας**, καθώς και **Αρχαιολογικό Συμβούλιο**. Την ίδια περίοδο υπήρξαν νομοθετήματα περί ιδρύσεως ειδικού αρχαιολογικού ταμείου (Ν. 3729/1911) και περί ιδρύσεως **Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου** (Ν. 3730/1911). Η χώρα διαιρέθηκε την περίοδο αυτή σε επτά αρχαιολογικές περιφέρειες, ενώ κατά την περίοδο των Βαλκανικών πολέμων το 1915 έγινε νέα διαίρεση σε 12 αρχαιολογικές περιφέρειες από τον τότε προϊστάμενο της Υπηρεσίας **Κωνσταντίνο Κουρουνιάτη**, ο οποίος θα μείνει επικεφαλής της Υπηρεσίας έως το 1933. Κατά τη θητεία του η Αρχαιολογική Υπηρεσία δραστηριοποιήθηκε στην Μ. Ασία με τη συγκέντρωση και καταγραφή αρχαίων και τη φροντίδα των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής.

Το σημαντικότερο νομοθετικό κείμενο της περιόδου είναι ο Ν. **5351/1932**. Πρόκειται για τον λεγόμενο αρχαιολογικό νόμο με βάση τις διατάξεις του οποίου προστατεύτηκαν οι αρχαιότητες από το 1932 και εξής, συμπεριλαμβανομένων των χριστιανικών και μεσαιωνικών μνημείων.

Την περίοδο του πολέμου του 1940 και μετά την παραίτηση του **Σπ. Μαρινάτου**, επικεφαλής της Υπηρεσίας έγινε ο καθηγητής **Αντώνιος Κεραμόπουλος**, ο οποίος έμεινε στη θέση αυτή έως το 1949. Τα χρόνια της κατοχής αρχαιολόγοι και τεχνικοί φρόντισαν για τη φύλαξη των εκθεμάτων των μουσείων σε ασφαλή καταφύγια, ενώ μεγάλες ζημιές υπέστησαν από τους βομβαρδισμούς τα βυζαντινά και νεότερα μνημεία.

Εικ. 7-8. Εργασίες απόκρυψης των αρχαιοτήτων στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το έτος 1940.

3.2. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία μετά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Νέα ώθηση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας πραγματοποιείται το 1958 με Προϊστάμενο της Υπηρεσίας τον Ι. Παπαδημητρίου, την εποχή του οποίου πραγματοποιήθηκε η μεταφορά της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο **Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως** με έδρα τη Βουλή των Ελλήνων (1960) και με τον τίτλο “Υπηρεσία Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεων”. Επίσης, με νόμο του 1963 ιδρύθηκε η Εφορεία Νεωτέρων μνημείων με αρμοδιότητα σε όλη την επικράτεια, καθώς και η Εφορεία Αρχαιοπωλείων και Ιδιωτικών αρχαιολογικών συλλογών. Με τον θάνατο του Παπαδημητρίου η οργάνωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας συνεχίστηκε έως το 1967 με προϊστάμενο τον Ιωάννη Κοντή, την εποχή του οποίου αυξήθηκε το επιστημονικό και φυλακτικό προσωπικό της Υπηρεσίας.

Το 1971 με την δημιουργία πλέον του **Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών** (ΥΠΠΕ), η Αρχαιολογική Υπηρεσία αποτέλεσε ένα από τα πιο σημαντικά και νευραλγικά τμήματα του. Παρόλο που έως το 1977 το Υπουργείο Πολιτισμού λειτούργησε χωρίς Οργανισμό, εφαρμόζονταν κατά περίπτωση οι προγενέστερες διατάξεις περί Προστασίας των Αρχαιοτήτων. Με την εφαρμογή του Οργανισμού του 1977 δημιουργήθηκαν πολλές περιφερειακές Υπηρεσίες και συγκεκριμένα: 25 Εφορείες Προϊστορικών/Κλασικών, 13 Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και 7 Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων. Ειδικές Περιφερειακές μονάδες αποτέλεσαν οι Εφορείες Αρχαιοπωλείων, Παλαιοανθρωπολογίας, Εναλίων αρχαιοτήτων και τα Αρχαιολογικά Ινστιτούτα, καθώς και τα μουσεία, Εθνικό, Βυζαντινό, Επιγραφικό και Νομισματικό.

Επιπλέον δημιουργήθηκε η Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού που είχε αρχικά ως αρμοδιότητα την προστασία και ανάδειξη της λαϊκού πολιτισμού και των νεωτέρων μνημείων κινητών και ακινήτων σύμφωνα με το Ν. 1469/1950. Το αντικείμενο της Δ/σης διευρύνθηκε και με τις νεώτερες επιστημονικές αντιλήψεις περιλαμβάνοντας την προβιομηχανική και βιομηχανική κληρονομιά, την άυλη πολιτιστική κληρονομιά και τα διαπολιτισμικά θέματα.

Με τον Οργανισμό του Υπουργείου του 2003 (ΠΔ.191/13-6-2003), πραγματοποιήθηκε διαφορετική διάρθρωση των Υπηρεσιών του Υπουργείου. Για πρώτη φορά δημιουργήθηκε **Διεύθυνση Μουσείων** με αρμοδιότητα τα αρχαιολογικά δημόσια μουσεία και συλλογές καθώς και την εποπτεία των ιδιωτικών αρχαιολογικών μουσείων και συλλογών συμπεριλαμβανομένων και των εκκλησιαστικών.

Με το ΠΔ.104/28-8-2014 άλλαξε κυρίως η διάρθρωση των περιφερειακών υπηρεσιών. Για πρώτη φορά οι Εφορείες Προϊστορικών-Κλασικών Αρχαιοτήτων και οι Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ενοποιήθηκαν και δημιουργήθηκαν ενιαίες Εφορείες Αρχαιοτήτων ανά Περιφερειακή Ενότητα. Η ίδια διάρθρωση διατηρήθηκε και με τον Οργανισμό του Π.Δ. 4/22-01-2018.

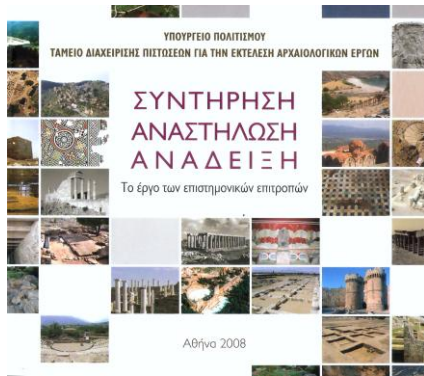
3.3. Το Έργο των Αναστηλώσεων

Η αρχαιολογική Υπηρεσία, εκτός από την αποκάλυψη και διάσωση των αρχαιοτήτων είχε τη μέριμνα για την αναστήλωση των μνημείων. Η πρώτη ειδική Υπηρεσία δημιουργήθηκε με το ΒΔ/28-2-1894, σύμφωνα με το οποίο συστάθηκε Επιτροπή που ασχολήθηκε με τα μνημεία της Αθήνας και συγκεκριμένα της Ακρόπολης, όπου οι σχετικές αναστηλωτικές εργασίες ξεκίνησαν το 1895 με τη διεύθυνση του αρχιτέκτονα **Νικόλαου Μπαλάνου**. Με τον Ν.3827/1911 ιδρύθηκε “Αρχιτεκτονικόν γραφείον σχολικών κτιρίων και συντηρήσεως αρχαίων μνημείων και αρχαιολογικών μουσείων” με προϊστάμενο τον Νικόλαο Μπαλάνο και συνεργάτη τον Αναστάσιο Ορλάνδο.

Το 1939 ιδρύεται η **Υπηρεσία Αναστηλώσεων** αρχαίων και ιστορικών μνημείων, υπό τη διεύθυνση του **Αναστάσιου Ορλάνδου**, ο οποίος θα παραμείνει Διευθυντής έως το 1958 που θα αποχωρήσει από την Υπηρεσία, με εκτεταμένη και πλούσια δραστηριότητα επεμβάσεων σε κλασικά και βυζαντινά μνημεία (τείχη Μυκηνών, ναός Αθηνάς Νίκης, ναός Σουνίου και Αφαίας, Μυστράς, Βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης κ.α.). Μετά τον Αναστάσιο Ορλάνδο η Διεύθυνση Αναστηλώσεως θα αναδιοργανωθεί το 1965 από τον **Χαράλαμπο Μπούρα** και θα διαμορφώσει κατά κάποιο τρόπο την σύγχρονη εικόνα των σπουδαιότερων αρχαιολογικών μνημείων και χώρων της Ελλάδος με σημαντικές επεμβάσεις σε πολλά μνημεία.

Με τον Οργανισμό του 1977 θεσμοθετήθηκε, η Επιτροπή Ακροπόλεως, η οποία αποτέλεσε την πρώτη διεπιστημονική επιτροπή επιβλέψεως εργασιών συντήρησης και αναστήλωσης στο νεοσύστατο Υπουργείο. Αργότερα, δημιουργήθηκε μία νέα περιφερειακή υπηρεσία, η Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (ΥΣΜΑ) που διαχειρίζεται έως σήμερα τα έργα συντήρησης και αναστήλωσης που εκτελούνται στην

Ακρόπολη υπό την επιστημονική ευθύνη της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως (ΕΣΜΑ). Ο θεσμός των διεπιστημονικών επιτροπών διευρύνθηκε στις επόμενες δεκαετίες, με αποτέλεσμα το 2004 να λειτουργούν 26 παρόμοιες επιτροπές, τις πιστώσεις των έργων των οποίων διαχειριζόταν από το 1992 έως την κατάργησή του το 2013 το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση των Αρχαιολογικών Έργων (ΤΔΠΕΑΕ), ΝΠΙΔ εποπτευόμενο και επιχορηγούμενο από το ΥΠΠΟ.

Εικ. 9. Έντυπη έκδοση για το Έργο του ΤΔΠΕΑΕ

Συντάκτης:

Ειδική Υπηρεσία
Προβολής και Αξιοποίησης
Πολιτιστικής Κληρονομιάς & Σύγχρονης Δημιουργίας

(Ευγενία Γερούση - Ευάγγελος Βιβλιοδέτης)

Ενδεικτική Βιβλιογραφία για τον Σύγχρονο Πολιτισμό:

Α. Αθανασοπούλου., Ε. Γλύτση, Α. Χαμπούρη-Ιωαννίδου, *Οι διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων. Πολιτιστικό Πλαίσιο*, τόμ. Β΄, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.

Σ. Δ. Αθανασόπουλος, *Για μια πολιτική της κουλτούρας*, έκδ. Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα 1990

Σ. Αντωνιάδου, Ε. Μαυραγάνη, Ι. Πούλιος, *Πολιτισμός και προοπτική, Η σημασία της στρατηγικής σε τέσσερις τομείς του πολιτισμού*, Αθήνα 2015,

Ε. Βενιζέλος, *Διαχρονία και συνέργια. Μια πολιτική πολιτισμού*, Αθήνα 1998

Μ. Ζορμπά, *Πολιτική του πολιτισμού, Ευρώπη και Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα*, Πατάκης, Αθήνα 2014

Ν.Α Ζωρογιαννίδης., *χ.χ.*, Οι ακρίδες, Μαρτυρίες 1958-2010, εκδ. Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα

Ν. Κόνσολα, *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα, Η περιφερειακή διάσταση*, ιδιωτική έκδοση. 1990

Μ. Κωστάκης, *Η διαχείριση του πολιτισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004.

DOI: <https://www.academia.edu>

Ευγ. Μπιτσάνη, *Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη, Σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*, Αθήνα 2004

Ενδεικτική Βιβλιογραφία για την Πολιτιστική Κληρονομιά

Φ. Μαλλούχου-Tufano, *Η αναστήλωση των αρχαίων μνημείων στη νεώτερη Ελλάδα (1834-1939). Το έργο της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας* (Αθήνα 1998)

Α. Κόκκου, *Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα πρώτα Μουσεία²* (Αθήνα 2009)

Π. Πολυχρονόπουλος, Το Υπουργείο Πολιτισμού τα χρόνια που πέρασαν, *Επίλογος* 2011, 80-86.

Β. Πετράκος, Περίγραμμα της Ιστορίας της Ελληνικής Αρχαιολογίας, *Ο Μέντωρ* 100, 2011, 7-44.

Β. Πετράκος, *Πρόχειρον Αρχαιολογικόν, 1828-2012* (Αθήνα 2013)